

Əkrəm Cəfər: "Sosializm ölkəsinin şairləri deyilməyimiz?"

Ədəbi tənqidin aparıcı janrlarından biri olan açıq məktub janrı özünəməxsus formaya və yazı üslubuna malikdir. Bu janrı mənşəm məktublardan, ədəbi məktublardan fərqləndirən əsas xüsusiyyəti yazıldığı zaman mətbuatda çap edilməsidir. Mirzə Fətəli Axundzadədən başlayaraq, ədəbiyyatımızda açıq məktub janrının örnəkləri yaranır, formalaşır və inkişaf edir. Açıq məktub janrının mövzu dairəsi geniş olub, həm nəzmlə, həm də nəsrlə yazılan örnəklərinə rast gəlirik. Mənşəm açıq məktublardan biri də məhz Ə. Cəfərin Hüseyn Cavidə yazdığı açıq məktubdur. Bu açıq məktub ədəbi-tənqidi mövzuda yazılmış və sosialist realizminin yazıçıya tələblərini özündə əks etdirir. Bu açıq məktub dönmənin ədəbi mənşəmərəsini anlamaq, ədəbi tənqidimizin həmin dönmədə siyasətə xidmət etdirilərək siyasi tənqiddə çevrildiyini dərk etmək üçün çox vacibdir. SSRİ dönməində siyasiləşdirilən tənqidimiz ədəbi tənqidin heç bir tələbini ödəmirdi. Tənqid obyektivlikdən uzaqlaşdı-

ılmış, ədəbiyyatın deyil, hakimiyyətin maraqlarına tabe etdirilmişdi. Ədəbi əsərlərin bir bütün olaraq tənqiddə cəlb olunması prinsipi unudulmuş, əsərlərdən ayrı-ayrı SSRİ siyasətinə zidd olan və ya zidd olduğu düşünülən parçalar tənqid hədəfinə çevrilmişdi. Ə. Cəfərin H. Cavidə yazdığı bu açıq məktub da Cavidin "Kim kəsərsə, tökülən qan izini, Qurtaran dahi odur yer üzünü" misralarına qarşı yazılmışdı. Bu açıq məktub həm repressiya dönməni ədəbiyyat tariximizin qaranlıq səhifələrinin daha səhih araşdırılması, həm repressiya dönməni ədəbi tənqidimizin problemlərinin müəyyənləşdirilməsi, həm də Hüseyn Cavid yaradıcılığının tədqiqi cəhətdən çox önəmlidir. Bəs bu açıq məktubun Hüseyn Cavidin sonrakı yaradıcılığına təsiri oldumu? Cavid bu məktuba cavab verdi mi?..

Elnurə Əflatun
24 noyabr 2020

Hüseyn Cavidə açıq məktub

Əvət şeirlərim əbədiyyən ayıldılar
Sənəlcə yatdıqları qış yuxusundan.
Əbədiyyən ayrıldılar.
Kozmetikli şeirlərinə can verən,
"Xumarların"... "Afətlərin" duyğusundan
Və belə.
Şeirlərim şeirlərinlə vidalaşınca,
Ağız dolusu bir qəhqəhə ilə,
Bir dəstə qızıl qalstukların arxasınca
Düşdülər yola.
Gedib girdilər komsomola.
Bu gün
Müzəffər bir döyüş nəşəsiylə
Axınca alınlrının təri
Şeirlərimə bir şey demir artıq
"Bahar şəbnəmləri".
Bu gün şeirlərimin,
Dodaqları boyalı şeirlərə
Kəfən toxumaqdır.
Ən böyük nəşəsi
Yanaqları pudralı şeirlərə
Ölüm marşı oxumaqdır.
Ən coşğun səsi...
Atam bitli, kirli papağını necə dəyişdisə
Qırmızı bir talonla aldığı
Tərtəmiz bez şapkasına.
Şeirlərim də
"İncə"liyi, "dərbər"liyi, "şəhanə"liyi
"Pənbə"liyi, nəliyi, nəliyi.
Dəyişdilər komsomol kitabçasına.
Bu kitabçadan öyrəndilər onlar
Tökülən ac qanların məqsədini.
Bu kitabçada oxudular.
Yer üzünü qurtaran dahi sinifin sərgüzəştini.
Və hey şair!
Hey peyğəmbərlər və knyazlar şairi!
Mən bilirəm sənin xülyələrin kimi gözləyir.
Bilirəm sən ya "adil bir Teymur"dan,
Ya xəyali bir "peyğəmbər"dən umursan,
Bu gün hər parçasında iki düşmən cəbhə
alovlanan
Yer üzünün xilasını
Biz bilirik dünyaya dialektik baxmayan
Beyinciklərin bəlasını.
Hey köhnə şair!
Gözlərindən o köhnə gözlüyü endir.
Yer üzünü qurtarmaz
Nə şairlər, nə dahilər,
Nə filosof, nə peyğəmbər.
Dünyanın dünya boyda dərdi var.
Onu yalnız milyonlar qurtaracaq:
Milyonlar.
Tarixi tarixin görmədiyi bir səddlə
İki zidd yerə bölən
Oktyabr ilə
Yüksəlen
Milyonlar.
Yer üzünün yer üzü boyda ağırlığını
Dəmir omuzlarında çəkən
Və dünya üstündə,
"Qan izi"siz,
Yeni bir dünya tikən
Milyonlar.
Polad ürəkli
Leninçi firqəmizin

Yanılmayan dimağilə
Qaynayan kütlələrin önündə gedən
Və "Dneprostroylar" yapmak üçün 2000
graduzlu
Domna ocakları əridən
Milyonlar.
Hey mələklər və iblislər xanəndəsi!
İştə romantik ruhunun
İstikbalın göylərindən aradığı dahisi:
Milyonlar !
Mən yalnız bu dahinin inandım tükən-
məz qüvvəsinə.
Və bu imanla silahlandığım gündən
Beynimin qəlbiylə
Sevdim onu mən.
İnsanların içində
Görməmək üçün.
Nə burjua nə dilənçi.
Olacağam o dahinin qarısında
bir süpürgəçi.
Şeirlərim – süpürgəm.
Süpürəcəyəm....
Budur çarpışmadan
ən böyük arzum mənim
Onun əmlrlilə doludur beynim.
Və əmin ol:
Tökülən qan izinə son qoymağa.
Yer üzünü qurtarmağa,
Yok bu yoldan başqa yol.
Sən də
Eşqində səmimisen əgər
Gəl!
Və çağır Cavadı da, Cəfəri də, Şaiqi də,
...ni də... li də... ki də
Bir zərbəci dəstəsi kimi verək əl,ələ.
Hamımız gələk dilə,
Qaçaq yer üzünü qurtaran dahinin yardı-
mına.
Addımlarımızı uyduraq onun addımına.
Haydı!
Sosializm ölkəsinin şairləri deyilməyimiz!?
Beş illik plan bizim
Və dahimiz milyonların
Ümumi əsərimiz.
Qopararaq canımızdan
Qanımızdan,
Biz də
Çovğun qafiyəli misralar verək ona.
Qanımızı qarışdıraraq onun qanına.
Bitirək kollektiv əsərimizi
Dörd ilin müddətinə,
Çıxaraq SSSR səhnəsinə.
Qoy yansınlar
Yabancılar,
Bizə olmasınlar əngəl.
Haydı ! Gəlin! Gəl!
Mən gedirəm cəbhəyə.
Vaxtım yox gözləməyə.
Mən həyatla vəziyyəti
... Belə həll etdim.
Gəlirsənmi?
Sən gəlsən də gəlməsən də mən getdim

C. Əkrəm. (Moskva.
"İnqilab və mədəniyyət"
№11-12. s.23-24

"Kim kəsərsə, tökülən qan izini,
Qurtaran dahi odur yer üzünü."
Bir quzu,
Mələyərkən belə səssiz bir quzu,
Bir quzu,
Və ömründə hələ qurddan
xəbərsiz bir quzu
Bir dəcəl quzu kimi bir çocuqkən mən
"İncə" və "dərbər" şeirlərinə
Bir kiçik qol saati kimi çırpınırdı
Bu gün bir can kimi çırpınan ürəyim.
Arkadaşlarıma deyərdim içimdən-
Mənə şeir versinlər hər şeyin yerinə.
Bilməzdim artıq nədir başqa diləyim.
Hər axşam
Bir xəyal dağarcığı kimi,
bozulub daldığım gecələr,
"Əruz"ini belə barmaqlarımla "hecə"lər,
Sonra uyurdum,
Bəzən rəyada da şeir oxuyurdum.
Və bəzən yazırdım da.
Dünən olmuş gibi hala yadımda:
Qafiyələri unudaraq
Qafiyələrlə oynadığım günlər.
... Yarım
...Dildarım
Ustam kimi sevərək.
...Ruhuma
...Məcruhuma
Zor pərçinləyərək.
... Hüsran ilə
...Hicran ilə
Sızlayın qaynadığım günlər.
Fəqət nə gözəl ki
Çox aldatamadı şeirlərimi.
Onlara yapma bir buket qiyafəsi verən
Bu sevgi
Bu sarı lirizm.
Və individualizm
Xəstəliyi.
Şeirlərim
Bir gün baykot etdilər içlərindən
o misri azar.
İçlərindəki qolçomağı boykot edər kimi
Şimali Kafkasya kolxozçuları.